מסביב לשולחן

נושא השבוע: **שבועת שווא**

המקור בפרשה: **לא תשא** (כ' ז') (שבועות נא.)

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי ראובן גרוזובסקי - ראש ישיבת תורה ודעת [תרמ"ז - תשי"ח]

בגדרי שבועת שווא

הנה הרמב"ם [פ"א דשבועות] מנה תרי בבי דשבועת שוא, דבר שא"א כגון לא אישן ג' ימים וביטול מצוה, והך דלא אוכל ד' ימים מני בדבר שא"א, ולא מני ל' בלבטל את המצוה, היינו משום דלבטל את המצוה בשב ואל תעשה א"י דבר שא"א אלא לאחר דגלי קרא דלא חלה השבועה לבטל, דאז הו"ל גם א"א משום חיוב המצוה דהא במקום דחלה השבועה כגון בכולל או בנדרים, איברא דהוא מבטל המצוה, משא"כ בא"א מצד עצמו, וכן בלא אוכל ד' ימים הרי אפילו היתה חלה השבועה לבטל המצוה, מ"מ הו"ל א"א שמצות פקו"ג דוחה כל ל"ת שבתורה, אלא דלפ"ד אכתי ק' ברש"י [כו, א] גבי מאי מיעט מצוה שפרש"י משום דדבר שא"א הוא, והרי התם מיירי בלא מיעוטא וכא ליתן טעם אמאי מוקמינן לקרא על מצוה, ומה טעם הוא זה דבלא מיעוטא הו"ל אפשר.

והנה בנדרים [טז, א] הקשו האחרונים ל"ל קרא למעט נשבע לבטל מקרבן שבועה כשכבר אימעוט מלאו, ואף ד"ל דקרבן שבועה ל"ש לאו, אבל מהתם? [כא, א] ד"ה משמע שתלוי בלאו.

וג' לפרש האיברא דלגמרי אימעוט, ובודאי אינו חייב קרבן על שאינו מבטל המצוה כיון דלא חל ובודאי עובר בשעת שבועה על לא תשא שם ד' לשוא, אלא דהוה סד"א שעל שבועת שוא גופא חייב קרבן ולא הוה מין שבועה בפ"ע ולא אימעוט מפרשת אשר יבטא וכו', וכמו אבלחי ולא אבלתי לרב דימי, וע"ז אתי קרא דלהרע וגו' למעוטי דשוא נפיק משבועת ביטוי. וזהו שפירש"י מיעט מצוה משבועת ביטוי, וטעמא משום דדבר שא"א הוא, וה"ה למשנה את הידוע שהם הגורמים שהוה שבועת שוא ואיפוק מכלל שבועת ביטוי. והיינו לאחר שכבר מיעטי' קרא מלאו מדברו אינו מיחל, וכן משמע מפירש"י [כא, ב] דאף דידיען דהוה שוא, איצטרך קרא דשבועת שוא אין בו קרבן. שוב מצאתי כתירוץ הזה באחיעזר [ח"ס ס' נ אות ז] סוד"ה ומה.

ובג"י [כז, א] חילק בין לקיים שבועה ראשונה ובין לבטל דאפילו נשאל על הראשונה, כיון דהוה שוא ולא חלה כלל, וכן חילק בש"ך [יו"ד סי' רלה ס"ק כב], ודלא כת' הרשב"א שם וחו"מ סי' עג ס"ה. וע"ל הטעם משום דלבטל הו"ל אי אפשר לקיים קבלתו ופקנה מכמו דין שבועת ביטוי עי"ז, ותו לא תועיל שאלה. ואף על פי שהג"י ס"ל שם לעיל דגם בלקיים אי לאו דאי משכחת רווחא חיילא, הו"ל שוא התם אינה שוא, אלא משום דהוה לבטלה שהרי מקיימת הראשונה, אלא שאינה צריכה, וע"ז מועיל אי משכחת רווחא דלא מיקרי לבטלה, משא"כ בלבטל דהשתא אי אפשר לקיימה נפקא משבועת ביטוי.

עוד כתב הרמב"ם [שבועות ה, י] דהאומר שיזורק פלוני צרור לים שאינו חייב משום שבועת ביטוי דהרי הנדר [ובביהגר"א דהוי לשאב"מן], וכב"מ בשם הריב"ש [סי' שפז] כ' דכונתו לשבועת שקר ולא לש"ש. ונראה פירושו לא אחר שבועת ביטוי אינו חייב אי"ז התחייבות אלא בתורת סיפור והודעה שהוא יודע ומבין שפלוני יזורק. ואח"כ הוא דאיגלאי מילתא אם נשבע לשקר אי אמת, ואין להקשות מהא דאמר שמואל [כה, א] דשבועה שזרק פלוני צרור לים פטור משום דליתא בלהבה, ופירש"י משום דיזורק פלוני צרור לים אי"ד שבועת ביטוי אלא שבועת שוא, שהרי אין פלוני ברשותו, ולפי הנ"ל תיקשי דאע"ג שאין פלוני ברשותו לחייבו שיזורק, מ"מ היהוי שבועת ביטוי דתיהוי כספור דברים שיזורק פלוני, דאין זה קושיא דהנה הך דלהרע אז להיטב כספורט בקרא לא מיירי, אלא במחייב עצמו להרע או להיטב, ולר' שמעואל דלא מחייב אלא על לבא דשמורט בקרא, נ' דאי דלא יחייב בספור דברים אפי' להבא דהא לית לי' רבויא דכל אשר יבטא, וזה דמיא לשבועה דלשעבר שאין בה חלות חיוב שבועה ובל יחל דברו, וא"כ גם לר"ש אליבא דשמואל דבעינן דאיתי' בלהבה, והיינו דאיתי' בלהרע או להיטב שמפורש בקרא, בעינן דאיתי' בחלות חיוב שבועה ופלוני אינו רשותו לחייבו.

וע"ל דבענין זה כשישבע שלא יניח פלוני תפילין לא מיקרי דא"א דודאי יש אפשרות לאדם לחטוא ויש שחוטאים, וכמו דאומר שלא הניח תפילין, ובכה"ג הוי כמו בתנאי לרבא בגיטין [פד, א] דאפשר דאכלה ולקיא, וגם סברת מיחל הוא לחפצי שמים ולהרע או להיטב ל"ש בזה, כיון שאין בזה התחייבות על חברו. ובאומר על עצמו לא נעידך אי לא אניח תפילין, הו"ל התחייבות ע"ע, וע"כ הו"ל לבטל את המצוה, ודבר שא"א לקיים קבלתו כיון שמחויב לבטל קבלתו.

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

השבועה המבזה את שם ה'...

החיד"א היה מקשה תמיד בדרשותיו, מהו שאמר המקרא 'לא תשא את שם ה' אלוקיך לשווא', מדוע נקרא הדבר שנישא שם ה' אלוקיו, הרי הוא נשבע לשווא, ואיש אינו יודע בשבועתו לשם מה אומר הוא זאת.

ובאר זאת על פי מעשה שהיה באיש רע אחד שישב כל היום בבית המדרש מוכתר בטלית ותפילין, בכדי שיוחזק לאיש קדוש וכשר.

אדם אחד הפקיד בידו ממון רב, וכאשר בא לתבוע את ממונו כפר בו אותו אדם, ובהיותו מוחזק לאיש קדוש נתקבלה טענתו, מפאת צדקותו שלבטח מוכיחה על ישרות שבעותיו, ונמצא איש זה נושא עליו את שם ה' אלקיו לשוא ובמרמה... צריך להיזהר ח"ו לא להיות בכלל מאחז עיני הבריות כאילו דבוק ועסוק הוא בשם ה', כאשר כותבותיו האמיתיות הו לשם כבוד או ממון ח"ו, וזוהי חומרתה של שבועת שוא, שנישא הוא בשבועה את שם ה', למרות שהוא עושה מעשיו רמיה, וזה חילול שמו שיתברך.

ועד כדי שאמרו חז"ל שבעה דחיות, והחמורה שבהם היא שבועת שווא - חילול ה' אחד דוחה מאה תפילות, מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות, לשון הרע אחד דוחה מאה תשובות, ביטול פה אחד דוחה מאה הבטחות, ביזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות, שבועת שווא אחת דוחה מאה זוגיות...

היישבה

מוקד "אחינו" להכוונה, רישום וייעוץ (שיחת חינם) 1-800-20-18-18, 054-8402013

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

'שבועת שוא'

רש"י לומד מהתרגום, ששני דברים נאמרו כאן בפסוק, בדיברה השנייה של עשרת הדברות. 'לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא וכו' . דבר אחד נאמר שלא להישבע לחינם, לשוא. ללא צורך. לומר על עץ שהוא עץ. ודבר שני נאמר שלא להישבע ח"ו לשקר, לומר על עמוד של אבן שהוא זהב.

שבועה, כל שבועה היא דבר חמור. הגמרא בשבועות לומדת את חומרת האיסור מלשון הפסוק עצמו. 'כל עבירות שבתורה נאמר בהן 'ונקה' וכאן נאמר 'לא ינקה'. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו' אם חוטא ועובר מענישין ונפרעין רק ממנו לבדו. 'ובאן' בשבועת שוא 'מי שנשבע לשוא או לשקר נפרעין 'ממנו וממשפחתו' 'ממנו ומכל העולם כולו' הוא גורם רע לא רק לעצמו אלא למשפחתו ולעולם כולו. בכל העברות הקב"ה נושא עוון ופשע, לא ממהרין להיפרע. 'וכאן נפרעין ממנו לאלתר' מייד.

שבועה זה דבר חמור. האבן עזרא מאריך לבאר בפסוק הזה את העוון החמור של אלה שרגילים, כדי לאמת את דבריהם, להישבע על כל דבר, אפילו על דבר אמת. מפני שסופם להישבע לשקר ח"ו. האבן עזרא כותב: 'ורבים חושבים כי הנושא שם לשוא לא עשה עבירה דולה. ואני אראה להם כי קשה מכל הלאוין הבאים אחריו' ומוסיף וכותב: 'ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה, תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו'.

רבנו ה'חתם סופר' נשאל על דברי חז"ל שאלף עיירות היו לינאי המלך וכולן נחרבו בעוון שבועת אמת. שלכאורה משמע מהם שאסור להישבע אפילו על דבר אמת. והחת"ס מביא לזה מקור מהפסוק בקהלת: 'מקרה אחד לצדיק ולרשע, לטוב ולטהור ולטמא ולזובח ולאשר איננו זובח כטוב. כחוטא הנשבע כאשר שבועה יירא'. שהפסוק מדמה את המקרה האחד שיש לצדיק ולרשע כמו המקרה האחד שיש 'לחוטא הנשבע' למי 'שבועה יירא'.

אומר ה'חתם סופר' אילו 'חוטא הנשבע' היה מי שנשבע לשקר, לא יתכן היה להשוותו למי 'ששבועה יירא'. והפסוק היה צריך לכתוב: 'הנשבע ואשר אינו נשבע'. אלא ודאי הכוונה 'חוטא נשבע' היא על מי שנשבע על דבר אמת. שהוא היפוכו של מי שבשועה יירא. למדנו מכאן שאסור להישבע גם על דבר אמת.

בוידוי 'על חטא שחטאנו לפניך בשבועת שוא' מבאר הגר"א דסלר זצ"ל שהנשבע לשוא, מי שמזכיר שם שמים לחינם, גדול חטאו. מפני שבעשותו זאת מוכיח שיש לו 'חסרון הכרת כבודו יתברך'. מי שמחשיב, מעריך ונזהר בכבוד השם לא ישבע בשמו לשוא ובוודאי ובוודאי שלא ישבע בשם השם לשוא.

הלכות נדרים ושבועות תופסות מקום נכבד בתורה. בנוסף למה שהוזהרנו בעשרת הדברות 'לא תשא' חוזרת התורה ושונה את האיסור בפסוקים נוספים. 'ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלוקיך'. 'מוצא שפתיך תשמור ועשית'. 'איש כי ידור... לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה'.

רש"י אומר על הפסוק: 'לא יחל דברו' 'שלא יחלל דברו, שלא יעשה דבריו חולין'. מדייק ה'שפת אמת' שדיבורו של יהודי קדוש הוא ואסור נהוג בו מנהג חולין.

קדושה זו של הדיבור היא רק בישראל. האיסור של 'לא יחל דברו' נאמר רק בישראל ולא באומות העולם. אף על פי שגם עכו"ם נודרים ונודבים נדבות בשבועה, שהם יכולים להחיל חלויות בדיבורם. מכל מקום אם הם יעברו על נדרם הם לא יעברו על 'בל יחל'. מפני שלדיבורם אין שום קדושה, הוא חולין מעיקרו.

עם כוח הדיבור לומד האדם תורה, מתפלל ועושה רצון הבורא. כח הדיבור נצרך לאדם לתכלית חייו. ומכאן הקדושה של הדיבור שאסור לחללה. חז"ל הרבו בשבחו של מי שעומד בדבורו. אם "לא יחל דברו" אז "ככל היוצא מפיו יעשה" ברכות תתקיים. ומאידך חדיעו עונשו של מי שאינו עומד בדיבורו. בדיבור פה יכול אדם לפעול חלויות, להקדיש, להפקיר, להקנות ולהטיל איסורים. זה כוחו ועוצמתו של הדיבור.

היום כבר כולם יודעים שיש גלי קול, גלי רדיו, ואפשר לקלוט ולהקליט כל דיבור כל מילה שנאמרת. שום דבר שנאמר אינו הולך לאיבוד. מרן החפץ חיים הסביר כי נוחות אלו שבבריאה נתגלו דווקא בדורות האחרונים כדי לקרב לאמונתנו את דברי המשנה "עין רואה אוזן שומעת וכל דבריך בספר נכתבים" אם הכל ניתן להראות ולהשמיע לך בשידור חי אפילו שיחה קלה שבין אדם לאשתו.

"יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו". אתה רוצה להרגיש את זה בחוש, עמוד בין שני הרים ותן צעקה מייד תשמע את הד צעקתך חוזר אליך. בהכרח שיש גלי קול הנישאים ברוח. ההרים והרוח מודיעים לאדם לא רק "את שיחו" אם מה שאמר. אלא בעיקר את "מה שיחו" מלמדים אותו מה הוא כח הדיבור שלו. לכן רבי בבא בן בוטא נזהר שלא לקלל את הורדוס אף שלא בפניו שהרי כבר אמר שלמה המלך "גם במדעך מלך אל תקלל כי עוף השמים יוליך את הקול".

"שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" "החיים והמוות ביד הלשון" "כל עמל האדם לפיהו" כל אלה רק ממחישים לנו את עוצמתו של כח הדיבור הבונה ומקלון וח"ו יכול להחריבם. צא וראה גודל האיסורים של לשון הרע ורכילות התלויים כולם בדיבורו של האדם ובא וראה שכרו של תלמוד תורה ש"דברת בם יומם ולילה" של המקדש פיו ודבורו צא ולמד מה גדול שכרו של הבולם פיו, של השומע חרפתו ואינו משיב, של המתגבר על יצר הדיבור ושותק. נכיר בערכה ובחשיבותה של המילה, נעמוד בדיבורינו, נשמור פינו ולשוננו ונשמור מצרות נפשנו.

מבאר החסידות

הרב יעקב שלמה שיינברגר

שבועת – אל תהי צדיק...

כשנשמת האדם יורדת לעולם משביעין אותו: 'יתהי צדיק ואל תהי רשע' (נדה ל:), ואומרת הגמ' שלמידים זאת מהפסוק בתהלים (כד, ד) "מי יעלה בהר ה'... אשר לא נשא לשוא נפשי (שלא נשא את שם ה' לשוא), ולא נשבע למרמה" – לשקר.

ומסביר **רש"י** על אתר, שאין לפרש שכוונת הפסוק היא למי שאינו מחלל את השבועות הפרטיות שנשבע במשך שנות חייו, כי זהו דבר שנעצפים מכל אדם ואין זה מצדיק לכלול את האדם בין העולים להר ה' ועל כרחך כוונת הפסוק היא למי שמכבד שבועה גדולה וחשובה יותר, היינו שמקיימים את השבועה שנשבע בעודו במעי אמו לשמור את כל התורה ולגדול ולהיות צדיק במשך שנות חייו עכ"ד.

ובענין זה סיפר **כ"ק מרן אדמו"ר מויזניץ** שליט"א: על הג"ר **שמואל הלפרין** זצ"ל [כהן כרב הראשון של שכונת 'זכרון מאיר' שהקים אחיו הרה"ח רבי יעקב ז"ל], שהיה חסיד טשורטקוב, ובא בברית הנשואין עם בתו של חסיד ויזניץ, ושהה אצל חותנו בימים הנוראים. בליל ר"ה התפלל אצל זקקי"ק ב' **אהבת ישראל מויזניץ** זצ"ל, וכשאמר האבה"ר את המזמור "לדוד מזמור לה' האר"י' וגו' הדגיש את הפסוק "נקי כפים" וגו' אשר לא נשא לשוא נפש"י' בהטעמה מיוחדת מעוררת לבבות. הרהר ר' שמואל בלבו: איזו הנהגה היא לאדם שלא נשבע למרמה, וכי איזה אדם יהיו לשבע בשקר, ומה צורך יש לערר על-כך באופן מיוחד?

בסיום התפלה – ממשיך לספר האדמו"ר מויזניץ – כשניגש ר' שמואל בין אלפי המתפללים להתברך מפי זקקי"ק ברכת מעוררת לבבות. הרהר ר' שמואל בלבו: איזו הנהגה היא לאדם שלא נשבע למרמה, וכי איזה אדם יהיו לשבע בשקר, ומה צורך יש לערר על-כך באופן מיוחד?

ועפ"י דברי מבאר ומסיף: - השם משמואל - שאם ח"ו לוקח האדם ההארה צאת להטאת גופו, ועושה היפוך מן שצטוינו לעבדו בלב לבבכם בשני יצרך ביצר הטוב וביצר הרע, היינו שיקח היצה"ר ג"כ לעבודת השי"ת וכדאיתא בזוה"ק (ח"א קלח). דהיצה"ר נצרך לחדוותא דשמעתא, ועל כן זה שעושה בהיפוך משמעבד את נשמתו לגופו כלומר יצר הטוב ליצה"ר, עובר הוא על שבועת שקר היינו שנשא שם ה' לשקר.

ומסיים בהתבטאות נפלאה: **"זזה צריך כל איש ואיש להשגיח על עצמו איך להתנהג בשבת ובימים המקודשים ויתבונן בעצמו לבל יהיה ח"ו נושא שם ה' לשוא או לשקר"**

עכ"ד (**שם משמואל – ויקרא** שנת תרע"א).

ברכת מזל טוב נאמנה

לידידינו הנכבד ברוך הכישרונות

הרב מאיר שולביץ

חבר מערכת העולן

לרגל הולדת בנו שיחי' לאו"ט

יה"ר שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמע"ט

שלמה רוזנשטיין/חברי המערכת

ראשי הישיבות

הגאון רבי שלמה פישר שליט"א
ראש ישיבת איתרי

בענין שבועת שוא ומוציא ש"ש לבטלה

בגמ' בנדרים י' ע"א אמרינן, דהטעם שתיקנו חכמים כינויים בשבועה, כדי שלא יבא לידי הזכרת ש"ש לבטלה, אם יאמר שבועה לה' ולא יפרש שבועתו. ובר"ן ריש נדרים הביא הגמ' והוכיח מזה השבועה לא בעיא שם, דאל"א אכתי יש חשש שם שמים לבטלה. ובחת"ס שם תמה על דברי הר"ן, דמה ההוכחה דשבועה לא בעיא שם, ודילמא שפיר בעי שם, אלא דסגי בשם בכינוי כגון רחום וחנון (כדתנן ספ"ד דשבועות), ואילו מזכיר ש"ש לבטלה לא הוי בכינוי, וכמש"כ האחרונים תקנה דבכל ספק ברכה, יאמר ברוך רחמנא מרא דעלמא. (ומה שתיקנו חז"ל כינויים, הוא בכדי שיזכור לומר שם בכינוי, דבכה"ג לא הוי הזכרה לבטלה).

והחת"ס הוכיח מזה, דמוציא ש"ש לבטלה הוא אפי' בכינוי. אלא דבאחיעזר ח"ג סי' ל"ב העיר ע"ז, ממה שהוכיח הרעק"א בתשו' סי' כ"ה מדברי הרמב"ם, דנשבע בכינוי לשוא או מברך ברכה שאינה צריכה שאהדהתיה מלא תשא, עובר גם בכינוי, משא"כ מוציא ש"ש לבטלה שאהדהתיה מאת ה' אלקין תירא (כמבר' בריש תמורה), אינו עובר רק בשם המיוחד, וכן כתב המנ"ח מצ' ע' בפשיטות. וא"כ הדרא קו' לדוכתא בדברי הר"ן, מה ההוכחה דשבועה לא בעיא שם.

והנראה בזה, דהנה הרמב"ם בפכ"ו מהל' סנהדרין ה"ג כתב דהמקלל בשם לוקה, והיינו בין בשם ובין בכינוי, ובראב"ד שם השיג דרק המקלל בשם לוקה. והנה ע' בראב"ד בהשגות על הרי"ף (שבועות ספ"ד) שביאר שיטתו, דהיינו כיון דהמלקות במקלל בשם ילפינן מדכתיב והפלא וכו', אם לא תשמור לעשות לייראה את ה' הנכבד וגו', ומשמע דרק בשם המיוחד בלבד לוקה. [ובחי' הגרי"ז האריך בביאור דברי הרמב"ם והראב"ד, ואכ"מ]. וצ"ב דעת הרמב"ם מ"ט באמת לא חש לקרא דכתיב את השם הנכבד.

ונבוא בגמ' מכמה ג' ע"ב מיתיתן דהמקלל בשם לוקה, ואף שהוא לאו שאין בו מעשה, מ"מ ילפי' שלוקה מדכתיב והפלא ה' את מכותך וכו', וסמיך ליה אם לא תשמור לייראה וכו'. ומקשינן בגמ', ואימא קרא אתי למיצא ש"ש לבטלה. ובגמ' שם דחינן דמאי בעי הא בעי הא מקלל בשם לא גרע מוציא ש"ש לבטלה, ע"י"ש. ובמנ"ח מצ' ס"ש הקשה על דברי הרמב"ם מסוגיא זו, דנראה שהמלקות במקלל בשם הוא מחמת מוציא ש"ש לבטלה, ואילו לשיטת הרמב"ם הא מוציא ש"ש לבטלה אינו בכינוי ומקלל הוא בכינוי.

ונראה דהרמב"ם מפרש סוגית הגמ' בתמורה באופ"א. ונקדים לזה, דהנה לכאו' עצם מש"כ הרעק"א בתשובה בדעת הרמב"ם, שמזכיר ש"ש לבטלה הוא רק בשם המיוחד, ואילו מברך ברכה שאינה צריכה הוא גם בכינוי, ולכאו' צ"ב היאך ברכה שאינה צריכה חמיר מש"ש לבטלה. ונראה, דהנה בקרא כתיב, אם לא תשמור לייראה את השם הנכבד והנורא הזה, את ה' אלקיך. הרי דמפורשין בקרא ב' עניני פגם, חדא שפוגם ביראת השם הנכבד, ואידך שהוא פוגם ביראת השם.

ונראה הביאור בזה, דהנשבע לשוא או המקלל בשם, הרי זה פוגם בכבודו של מקום, שמשתמש בכבודו לדבר של גנאי, וכן במברך ברכה שאינה צריכה, שאומר מטבע של ברכה שלא לפי נימוסי וחוקי כבודו, הר"ז פוגם בכבודו של מקום, אבל לא שייך לומר שפוגם ביראת השם הנכבד. משא"כ המוציא ש"ש לבטלה, שהזהיר את התיבה המיוחד להיות שמו של הקב"ה בלא שום משמעות, ואין מבין מה נתכוין בהזכרה זו, אזי א"א לומר שפגם בכבוד הקב"ה, דמנין שנתכוין לדבר אודותיו ית', אלא הוי פגם רק בכבוד השם הנכבד ודו"ק. ומעתה מובן מ"ט רק במוציא ש"ש לבטלה בענין שמות המיוחדין, דרק בזה הוא פוגם בכבוד השם, אבל הנשבע לשוא או מקלל או מברך ברכה שא"צ שפגם בכבודו ית', בזה אין נפ"מ באיזה שם קרא לו, וסו"ס דיבר אודותיו בדיבור גנאי. ומיושב קו' הראב"ד על הרמב"ם, דהא בקרא כתיב את השם הנכבד. דהא האי קרא איירי במוציא ש"ש לבטלה, ורק סיפא דקרא דלייראה את ה' איירי במקלל בשם, והתם הא הפגם ביראת ה' ולא בכבוד שמו.

ומעתה ברור דרישא דקרא דלייראה את ה' הנכבד מיירי במוציא ש"ש לבטלה, וסיפא דקרא דלייראה את ה' מיירי במקלל. ונידון הגמ' בתמורה הוא על מה מיירי והפלא ה' את מכותך, ובזה אמרינן דוהפלא מיירי על סיפא דקרא שהוא מקלל בשם. ומקשינן דדלמא מיירי על רישא דקרא, היינו על מוציא ש"ש לבטלה, ומשני מאי חזיית, היינו דמיירי על שני חלקי הפסוק. ומיושב לפ"ז קו' המנ"ח דהא דאמרינן שם מי גרע מקלל שם ממוציא ש"ש לבטלה, אין הכוונה שהוא אותו האיסור, אלא הכוונה דקרא דוהפלא אזיל על תרוויהו, דהא תרוויהו מבוארין בקרא.

ומעתה י"ל גם בקו' החת"ס, דהנה החשש שבבועה הוא גם אם יאמר שבועה לה' ולא יגמור דבריו, ובכה"ג הא יהא זה פגם בליראה את ה' אלקיך כמו שבועת שוא, ולא בליראה את ה' הנכבד כמו במוציא ש"ש לבטלה, שהרי שפיר יש במשמעות דבריו שרוצה לישבע לה' איזה שבועה, ורק דכיון שלא סיים דבריו הוי פגם בליראה את ה' אלקיך, ופגם זה יש גם בכינוי, ובע"כ שא"צ לומר שם בשבועה.

(בית ישי סי' ס"ט)

עיון הלימוד

הרה"ג מרדכי קרליבך

בגדרי חיוב שבועה בישראל ובב"ג ובדין נשבעין לקיים את המצוה

בנדרים [דף ח.] אמר ר"ג אמר רב מניין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאינישא לזרוזי נפשיה. והקשו הראשונים דהלא בשבועות כז. איתא דקרא דשבועה מיירי בדבר הרשות, ולא בדבר מצוה, וכתב הר"ן דהיינו לענין קרבן שבועה, אך לענין בל יחל שפיר חל גם על דבר מצוה, אכן דעת הרמב"ן בשבועות יג: ובפרשת למטות תאינו דאינו כלל לענין בל יחל.

ובקצוה"ח [סי' ע"ג סק"ה] העיר דכיון שאינו נאסר מחמת השבועה, א"כ איזה זירוז לקיום המצוה ניתוסף בשבועתו, וכתב לבאר דודאי איכא איסור תורה לעבור על השבועה, ורק דחיוב מלקות ליכא, ומחמת איסור תורה זה הו"ל זירוז, אולם בקה"י נדרים [סי' י'] כתב דלשון הרמב"ן מורה דלא חלה השבועה כלל לענין איסורא, ורק דנתחדש בהך דינא דנשבעין לקיים מה המצוות דאינה שבועת שוא, ושוב איזה זירוז יש, וצ"ע.

והנראה, דהנה איתא בירושלמי נזיר [פ"ט ה"א] "ישראל' בבל יחל, ואין הגוי בבל יחל, ואמר רבי יוסי ישראל צריכין היתר חכם, והגוים אין צריכים היתר חכם, ואיתא שם, דאתיא שיטת רבי יוסי דנכרי אין צריך היתר חכם כדעת רבי אבהו, דחדא גויה אתת לגבי רבי אבהו לתתיר נדרה, אמר לאבימי בר טובי פוק ופתח לה בנולד [ורי' יונה פליג וס"ל דנכרי אין לו היתר חכם, דישראל כתיב בפרשה, ורק להם יש היתר חכם].

ובמשנה למלך [פ"י מלכים ה"ז] הקשה ממה שמצינו בתורה כמה מקראות של שבועה בנכרי, שאברהם ויצחק השביעו את אבימלך, ואברהם השביע את אליעזר, וכן מצינו שיעקב השביע את עשו על מכירת הבכורה, ומשמע דבאמת חלה עליהן חובת השבועה, וצידד ליישב דאף דחיוב לב"ל ליכא, מ"מ ידע אברהם באליעזר שהוא מקיים את התורה, והקשה דהרי יעקב ידע שעשו אינו מקיים את התורה, והניח בצ"ע.

ויש להוסיף להקשות דהנה הראשונים הקשו על מה שעשו מכר הבכורה [לעבודת המקדש] ליעקב, והרי אין אדם מקנה דבשלב"ל, וכתב הטור בשם הראש"ש [והובא בקצוה"ח (סי' רע"ח סק"י"ג)], דאדם מקנה דבשלב"ל ע"י שבועה, והיינו משום שכל מה שאין אדם מקנה דבשלב"ל הוא משום דלא סמכא דעתיה, ובשבועה סמכא דעתיה, משמע שבאמת עשו נתחייב לקיים שבועתו, ומה"ש חלה מכירת הבכורה, וצ"ע.

ותירץ המל"מ וז"ל, ואפשר דבכלל ברכת השם הוא שלא להשבע בנדרים אפשר דלכ"ע ליכא חיובא לקיים מה שנדר, ויש פנים לזה דשבועה מקיימה חייבים העכו"ם לקיים בשעותם, ממה שראינו לאבותינו הקדושים אברהם ויצחק שהשביעו לאבימלך, ע"כ, ובקרן אורה [דף סא.]: תמה על המל"מ, אכן בתלמידי ר"פ נדרים [דף כח.] מבואר כהמל"מ, ואכ"מ.

ובאבני נזר [יו"ד סי' ש"ע] כיאר, דודאי שהנכרי אינו מוזהר על בל יחל, אך מ"מ הנשבע לחבירו [וכ"ש הנשבע לקרבן לשמים] דבר מושכל הוא שחייב לקיימו, וכללא הוא דכל מצוה מושכלת אף ב"נ מחויב בה.

ויסוד הדברים מבואר בן פירוש רב ניסים גאון [הקדמה לש"ס, בביאור הא דחולין [דף צב.] דב"נ קיבלו עליהם לי מצוות], וכיון שקיום שבועתו לחבירו הוי מצוה מושכלת ב"נ מוזהר בה, ויעוין בחזקוני פרשת נח [פ"ז פכ"א] ובקונטרס דברי סופרים [סי' א'], ועי' מורה נבוכים שבלעם נתבע על צער בעלי חיים שהכה האתון, ובמקו"א הארכתי.

ונראה לחדש, דאף שאמרו בשבועות שם דבשבוע לקיים את המצוה אין חלה עליו השבועה, משום דלהרע את ה' אינו כתיב במידי דרשות, פרט לשבועה לקיים מצוה שאין שבועה חלה עליו, ודעת הרמב"ן בזה, דאין חלה עליו השבועה לא לענין חובת קרבן ולא לענין חובת מלקות, היינו רק לענין חלות שבועה, אך מ"מ בתורת מושכלות ודאי איכא, דכל שנשבע ה"ז דבר מושכל דחייב לקיימו כדברי האבנ"ז.

הלא מעתה ניחא היטב דברי הרמב"ן, שהנשבע לקיים את המצוה ולא קיימו אינו חייב קרבן ולא מלקות, ועכ"ז אין זו שבועת שוא כיון שניתוסף לו זירוז בכך, ונתקשה בקצוה"ח וכי איזה זירוז יש לו אם לא ניתוסף עליו שום איסור, אכן למש"נ ניחא שכן ניתוספה עליו חובה זו מדינא דמושכלות, וכמש"כ דאף ב"נ מוזהר על כך, וא"כ בודאי שכל אחד מישראל מחוים במושכל זה, ושפיר אית ליה זירוז בכך.

[אמנם לענייתי דברי הרמב"ן חידוש, דוכי משום שיש לו זירוז מן השבועה לא תתא זו שבועת שוא, הרי בפשוטו נראה דשבועת שוא אינה שבועה 'שלא לצורך', אלא כל שבועה (דלעתיד) 'שאינה חלה על הגברא להיות מושבע על ענין מסוים', ומאחר דשבועה זו שנשבע אינה חלה על הגברא להיות מושבע ומקויים על ענין זה, ורק משום מושכלות הוא דניתוסף עליו חיוב לקיים דברי שבועתו, למה יצאה מכלל שבועת שוא].

דבר העורך

לקראת 'קבלת התורה' בפרשתינו:

"ברצוני לומר דבר שאני סבור שהוא נצרך. אין זה חדש שבלימוד תורה יש שתי מצוות, יש פסוק האומר 'ולמדתם' ויש פסוק האומר 'ושננתם'.

מי שיכול ללמוד גמרא עם תוספות ולומד גמרא בלי תוספות, הוא מבטל מצוות עשה של "ושננתם". מי שיכול לעמול בסוגיא עם דברי הרשב"א והרמב"ן, ויש ביכולתו לישב את דברי הראשונים ולומר בהם פשט אמיתי, ואינו עושה זאת, הוא מבטל מצוות עשה של "ושננתם".

למוד תורה אינו כמו "לספור מספרים", אין זה דומה למחשב שעורך חישוב, ולפיו מספר כזה של ספרים אומרים כך, ומספר כזה של ספרים אומר כך, צריך ללמוד ולהעמיק בדברים. יש חובה להבין מה שלומדים, בכל סוגית גמרא שלומדים ויש בה קושיות כקושיות הראשונים, הרי אם אפשר להבין את השאלה ולא משתדלים ומעמיקים להבינה, מבטלים את מצוות "ושננתם", שהיא מצוה המפורשת בתורה. כל מחברי ספרי ההלכות, כיצד הגיעו לפסק הלכה ? רק ע"י שקיימו את מצוות "ושננתם" ועמלו בהבנת התורה, ועל ידי זה הגיעו לפסק ההלכה.

אין אתם עמי ארצות והנכם מבינים שמי שיכול לגדול בתורה, מי שבכוחו ללמוד ולעמול בתורה ואינו עושה כן, הוא מבטל את מצוות "ושננתם" – שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו. יקירי, עלינו לדעת שכלל ישראל נמצא במצב ירוד. מי יודע מה יהיה עם הדור בעוד עשר או עשרים שנה הזיעף משתלט על הדור הצעיר ומהוונה לו דוגמא. ולכן – זה כנגד זה – צריכים אנו להתחזק במיוחד בעמל התורה, אנו, המעט שנמצאים פה, צריכים לדעת בשבת תלוי העולם, עלינו עומד כלל ישראל וחובתינו להתחזק. "איש לרעהו יאמר חזק". כל אחד חייב לדעת את גודל האחריות המוטלת עליו. אם הוא מבטל לעצמו יום אחד, יתכן שהוא מבטל עוד עשרה אחרים, אתם הצעירים אולי לא מבינים זאת, אבל ככל שמתבגרים מבינים זאת יותר.

צריך ללמוד ולגדול בתורה ולא סתם לגדול, אלא גדלות שתביא לקיום כלל ישראל וארץ ישראל, כי רק למוד התורה מבטיח את קיומו של עם ישראל."

(רבינו האבי עזרי זיע"א)

לעילוי נשמת

מרת שפרה בת ר' ישראל אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה

פוטו סטודיו | **גל פז**-רשת למוסיקה ירושלים-ב"ב-חיפה | **פוטו ציון** צילום אירועים, מצלמות וסטודיו | **אחים הקר** רשת בשר למהדרין

• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •

צבי ורצברגר בית האנרגיה | **המנעולן הנאמן זאב הורוביץ** דלתות פלדה ומפתחות | **גרפומאדיה** פרסום, גרפיקה שילוט והדפסות

לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר

ת.ד. 41068 ירושלים - עורך ראשי: הרב שלמה רוזנשטיין - אין לקרוא בשעת התפילה וקריה"ת או ע"מ סדרי הישיבה - אין להסתמך להלכה למעשה על הדברים המובאים כאן

מנהגים

הרה"ג אליקום דבורקס

בגדר חשוד בשבועה שאינו יכול להשבע

א

מובא בגמ' ב"מ ה' ע"ב – ונימא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא דמתוך שאנו אומרים שהוא חשוד על גזילת ממון שהרי חושדים אותו שגזל דבר שאינו שלו והוא משקר בתביעתו מדוע נאמין לו שהוא נשבע וחשוד אינו יכול לישבע? מתרצת הגמ' – לא אמרינן מיגו דחשוד אממונא חשיד אשבועתא, וכתב רש"י – דחמיר הוא לאינשי איסור שבועה מאיסור גזילה. ובתוס' כתבו כמו רש"י – נראה דהיינו טעמא משום דשבועה חמורה כדאיתא ביומא פ"ו ע"א ובשבועות ל"ט ע"א שהעולם מזדעזע על לא תשא.

הרשב"א בתשובות ח"א תשובה ת"ל (הובא בב"י יור"ד סימן קי"ט) כתב להעיר "וחשוד אממונא למ"ד חשוד אשבועתא אע"ג דמשומד לדבר אחד אינו משומד לכל התורה כולה? שאני התם דהוה כחשוד על אותו דבר דכיון דעובר משום ממון אף הוא ישבע לשקר מחמדת ממון ומשומד לד"א משומד לכל אותו הדבר.

ב

בשו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן ז' סק"ד כתב וז"ל "הגע עצמך באחד שחייב לחבירו כסף והלוה הוא רשע ומאיים על המלוה שאם יתבענו יחרף ויגדף, הלוא ברור הדבר שאף אם המלוה מכירו ויודעו שיעמוד במרדו ורשעו אפ"ה אינו צריך כלל להמנע מלתובעו, כמו שכל תובע מחייב את הנתבע שבועה אפילו בחנוני על פנקסו שאחד מהם ודאי נשבע על שקר ואפ"ה אין בעה"ב עובר על לאו לפני עור וע"כ דבכה"ג שהוא עושה כדין **לתבוע מה שמגיע לו אין צריך להתחשב בזה שמכשיל וגורם את חבירו בשבועת שקר** (עי' שו"ת מהרי"ל דיסקין ק"א סימן קמ"ה ובשמירת שבת כהלכתה פרק מ' ס"ק כ"ז).

אולם כבר כתבו להעיר על דבריו מדברי הריטב"א, דעל דברי הגמ' "ונימא מיגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא" כתב הריטב"א – ולא נרמי עליה שבועה דהא איכא משום ולפני עור, ופרקינן דלא אמרינן האי מיגו דאפשר דבעי למגזל ולא בעי ולאשתבועי אשיקרא ומשום שבועה מודה". ומשמע מדבריו דאסור להשביע חבירו אם יודע שחבירו נשבע לשקר ודוקא מי שחשוד על ממון לא חשוד על השבועה ויש לו חזקת כשרות ואין לחשוש שישבע לשקר ולכן אין לפני עור. וכעין זה כתב בשו"ת דברי חיים (מצאנז) ח"ב חו"מ סימן ח' שראה בתשובה אחת שהקשה איך מותר להשביע את חבירו ולא חוששים משום לפני עור? ותירץ דקודם שנשבע מוקמינן אחזקה דמסתמא לא ישבע ולאחר שכבר עבר ונשבע מה יעשה המשביע, עי' בשו"ת נשמת כל חי חו"מ סימן ט' ובנחל יצחק סימן צ"ב אות ג' ענף ה' ובשדי חמד בדברי חכמים סימן ל"ט שהאריכו בזה, ומשמע עכ"פ דאף דהתובע עושה כדין לפטור מה שמגיע לו מ"מ שייך בזה משום לפני עור.

בשו"ת בית יצחק יור"ד ח"ב סימן ס"ה כתב להעיר על הדברי חיים שהרי רואה שחבירו נשבע ואסור להניחו לישבע, ולכאורה לפי הריטב"א לק"מ שהרי יש לו חזקת כשרות. אולם במנחת שלמה ח"א סימן ז' סק"ד כתב דגם אם יודע בחבירו שהוא גזלן וחשוד גם על שבועת שקר ג"כ מותר להשביע אותו כל זמן שבי"ד לא גבו עדות על כך ופסלו אותו לשבועה, וגם כתבו התוס' בב"ק דף פ"ח ע"א דהא דאין משביעין לחשוד הוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא משביעו גם למי שכבר נשבע על שקר ודלא כהריטב"א. בס' שדי חמד כללים מערכת ה' אם מ"ה מביא שבס' פי שנים יור"ד סימן ק"ס שאין האדם צריך למחול על תביעתו כדי שלא ישבע הנתבע לשקר דישבע וה' ינקום נקמתו בעד השבועה והגזל שעשה.

ג

והנה בשו"ת מוצל מאש סימן מ"ה כתב דהסכימו כל הפוסקים דזה שאמרו עד שליש במצוה דוקא במ"ע אבל מצות ל"ת יתן איש כל הון ביתו כדי שלא יעבור על מצוה קלה, ומעיר דכיון דמצינו שהתורה חייבה שבועה למודה במקצת משמע שמותר לזה להשביעו שלא יאבד ממונו אע"ג דיודע דודאי שישבע על שקר ועבר על לאו דלפני עור? ומתרץ כיון דסוף סוף זה הוא רשע גזלן שגוזל ממון חבירו אינו עובר המשביעו אלא אמרינן דהלעיטהו לרשע וימות דהרי קיי"ל כרשב"ג בפ"ה ממעשר שני ודלא כדברי הריטב"א דאי חשוד אממונא לא חשוד אשבועתא לא צריך לחשוש שישבע לשקר אלא אדרבה יפרוש ע"י שבועה.

וכתב בס' שערי שלום שער שנים עשר סעיף ח' לדון באדם שחבירו מחויב לו שבועה והוא יודע שחבירו חשוד וישבע לשקר האם צריך למחול לו על שבועתו ולהפסיד ממונו כדי להצילו ולמונעו מאיסור שבועת שקר או דמותר להשביעו ואין עליו עוון. ומסיק דלדעת המוצל מאש ונשמת כל חי וס' פי שנים הנ"ל דהמשביע חבירו אף שיודע שחבירו חשוד לישבע לשקר אינו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול. ובשו"ת הרדב"ז ח"א סו"ס שנ"ד הוסיף שאינו מחוייב להמנע מלהשביעו משום חילול ה', ועכ"ז ראוי לכל ירא שמים להביאו לידי שבועה ולהודיע לו ענשו אולי יפרוש ויודה, ואם רואה שרוצה להשבע לא ישביעו אלא יטילו חרם סתם על כל מי שלא מודה. אולם לפי דברי הריטב"א הנ"ל משמע דאם ברור שהנתבע משקר לא משביעים אותו (עי' חידושי אילת השחר ב"מ ד"ה ע"ב).

ד

בס' קונטרסי שיעורים על ב"מ שיעור ד' כתב דבשאלת חשוד אממונא אם חשוד אשבועתא יש בזה שתי הלכות דהרי קיי"ל כל הפסול לעדות פסול לשבועה, וכך כתבו התוס' בב"מ ה' ע"ב ד"ה בלא דמי, וא"כ י"ל כמו דלענין עדות מצינו שתי הלכות לפוסלו האחד מי שחשוד לשקר אינו בגדר עדות כלל, והשנית מצינו עד שאינו חשוד לשקר אפ"ה התורה פסלתו משום פסול הגוף כמובא בב"ב קנ"ט לגבי משה ואהרן, וא"כ י"ל בחשוד אממונא א. דהיות וחשוד לישבע לשקר לא שייך להאמינו בשבועה ב. י"ל שמי שחשוד על הממון נפסל באדם לשבועה והוא פסול הגוף דאינו בר שבועה דלא נאמרה פרשת שבועה בחשוד אממונא ואפילו נשבע באמת אין שבועתו שבועה דאם שהוא חשוד על הממון אינו בר שבועה, ועי' סמ"ע חו"מ סימן צ"ב ס"ק א' דפיסולו של חשוד אשבועה לומדים זאת מדכתיב "אל תשת ידך עם רשע". ולפי"ז אפ"ל דחשוד אממונא לא חשיד אשבועתא היות והעולם נזדעזע על לא תשא כמש"כ התוס' הנ"ל ולכן אין חושדים אותו שישבע לשקר, אולם היה צד לומר דנכון שאינו חשוד לישבע לשקר אולי ישנו פסול הגוף לשבועה דחשוד על הממון וזהו לומדים מק"ו דאין בו שום פיסול הגוף. אולם בחשוד על השבועה יש לו פסול הגוף.

ולפי"ז מוסבר דברי הירושלמי ב"מ פרק א' – רבה בר ממל ורב עמרם סליקו הן דרב, אמר ליה אין מוסרין שבועה לחשוד, א"ל אפילו לשון שבועה אין מוסרין. דהיינו דרב אמר אין מוסרין שבועה לחשוד ואם דחשוד לישבע לשקר ולכן אין להאמינו והשיב לו ר' חייא דלא רק מטעם זה אלא שחשוד אינו שייך בלשון שבועה הנאמר בתורה משום דאדם שחשוד על הממון ישנו בו **פסול הגוף** לשבועה ואין לו שייכות אפילו ללשון שבועה.

אח"כ מצאתי שבחידושי ר' אריה לייב מאלין זצ"ל ח"א סימן פ"ג שכתב לדון במה שחשוד פסול לשבועה אם שבועת חשוד אינה שבועה כלל או רק שאין מוסרין לו שבועה, ומדייק מדברי הרמב"ם בריש הלכות טוען ונטען כתב – כל חשוד על השבועה אין משביעין אותו ואפילו רצה התובע אין שומעין לו משמע שהעיקר הדין בזה הוא שאין מוסרין לו שבועה, אכן בהלכה ט' כתב שאפילו אחר שנשבע אין שבועתו שבועה משמע שאין על שבועתו דין שבועה כלל משום דשבועת חשוד אינה שבועה, אולם במרדכי בפרק שבועת הדינים הביא שיטות שחולקים בזה וז"ל "פסק הראב"ן וכן המיימוני דאם אמר התובע לחשוד אישתבעו לי לא משבעינן ליה מפני חילול השם וכן נראה לרבינו אבן העזר ולרבינו ברוך, אבל רשב"ם פליג וראיה מחנוני על סופא דהלכתא כת"ק דבן ננס ואע"ג דאיכא ודאי שבועת שוא.

ומבואר מזה דדין זה שאין מוסרין שבועה לחשוד אין אלא ענין שאין מוסרין לו שבועה ועיקר פסול חשוד שיש מהתורה ששבועתו אינה שבועה משום דחסר הבירור דשבועה ולכן אין שבועה פוטרת אותו ולכן אם התובע רוצה לקבל השבועה של החשוד אז שייך עליו דין שבועה שצריך הוא להשבע. עיי"ש.

אולם בשו"ע חו"מ סימן צ"ב סעיף א' נפסק דאפילו אם אמר התובע אקבל שבועתו אעפ"י שהוא חשוד, אין שומעין לו מפני חילול ד' שחוששים שמא ישבע לשקר, (עי' בחידושי רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל על מסכת ב"מ סימן ז' אות ג' שהאריך בזה בית הלוי ח"ג סימן ל"ז ושו"ת פרי יצחק ח"א סימן מ"ח).

מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א

נשבע שלא יאכל ז' ימים

כתב הרמב"ם (פ"ה מהל' שבועות ה"כ) נשבע שלא יישן שלשה ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים וכיוצא בזה, שהיא שבועת שוא, אין אומרים יעור זה עד שיצטער ולא יהיה בו כח לסבול ואחר כך יאכל או יישן, אלא מלקין אותו מיד משום שבועת שוא ויישן ויאכל בכל עת שירצה.

והר"ן (י' ע"א מדפי הרי"ף) פליג דבנשבע שלא יאכל ז' ימים הרי מצד המציאות יכול שלא לאכול אלא רק מחוייב לאכול מצד פיקו"נ, ומסקנת הר"ן דמ"מ הוה כנשבע לבטל את המצוה עיי"ש.

ועל דברי הרמב"ם לכאו' יש להעיר שהרי אף לפי שבועתו יכול לאכול נבלות וטרפות, וכדתנן במתני' (כ"ב ע"ב) שעל זה הוא כבר מושבע ועומד, וא"כ נימא שבאמת יאמרו לו לאכול נבלות וטרפות מצד פיקו"נ.

והנה בנודע ביהודה (תנינא או"ח סי' קי"ז) כתב לענין מאכילין אותו הקל הקל, דאיסור שבועה נחשב קיל משאר איסורין משום שישנו בשאלה. ולפ"ז א"ש שלעולם לא נתיר לו נבלות וטרפות גם במקום סכנה, אלא יפר שבועתו ויאכל.

עוד יש להעיר דהא קיי"ל כרבנן דר"ע (י"ט ע"ב) דבנשבע סתם שלא יאכל, הרי זה פטור על פחות מכזית. וכן היא יכול לאכול ולקיים נפשו בדברים שאין ראויין לאכילה, וכדתנן במתני' (כ"ב ע"ב).

והנה לשון הרמב"ם שנשבע שלא יאכל 'כלום' שבעת ימים, ולכאורה כוונתו לומר שנשבע גם על אופנים אלו וכנ"ל. אמנם בשו"ע (יו"ד סי' רל"ו סעי' ד') השמיט תיבת 'כלום', ועמד בזה רעק"א ושאל שאלה זו לחת"ס, והשיבו החת"ס שהנשבע לצום בזמנים מסויימים, ודאי כוונתו גם על פחות מכשיעור, ולבסוף העלה החת"ס שזה ט"ס בשו"ע.

אמנם נראה דהמחבר השמיט בדוקא תיבת 'כלום', ומשום שהמחבר והרמב"ם לא נכנסו כלל לפרטי שבועתו היאך נשבע, אלא באו לומר יסוד הדין ששבועה שלא אוכל באופן שא"א לו להשאר בחיים חיותו הוי שבועת שוא, ופשוט שאיירי שנשבע באופן שאין לו שום עצה לקיים שבועתו ולהשאר חי, ולא נכנסו לפרטי ניסוח השבועה. ואדרבה אם נעמיד בדוקא שאמר 'כלום', הרי עדיין אין בזה פתרון מוחלט, שהרי עדיין יכול להתקיים ולאכול נבלות וטרפות, ודברם שאינם ראויים לאכילה וכמשנ"ת, ולכך העדיף המחבר לא להכנס כלל לפרטי ניסוח הלשון, אבל הדבר ברור שאיירי בגוונא שאין לו שום עצה, ופשוט.

(הערות עמ"ס שבועות כ"ה ע"א)

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ

התמכרויות

רבים בדורינו נדבקו בתאוות הסיגריות ודברים דומים ויש את נפשם להיפטר מדברים אלו, ונפשם בשאלתם מה הדרך תשכון אור ואיך ינצלו מרדת שחת.

והנה לידור או להישבע בדברים אלו, אף שהדברים נקבעו ברמב"ם להיתר (ובשו"ע סימן ר"ז) "מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח. כיצד מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים". מ"מ כתבו רבותינו האחרונים להימנע מזה.

מחשש שכחה, כ"כ בספר כיבוי נדרים. וכן מחשש מזיד או קרוב אליו, ומעתה יש להתבונן מה עצה יש לייעץ לאלו ואיך לקיים גם נשבעתי ואקיימה.

חבילה

והנראה להציע לפני הלומדים צורת נדר שאין בה חשש, לקבוע "חבילה" המורכבת מהדברים הבאים: 1) נדר בלשון שבועה. 2) למנוע הפסרות של שבועה. 3) לתת הפסרות של אמירת מזמור תהלים. 4) למנוע הפסרות של שכחה.

נדר בלשון שבועה הוא בחשש איסור ראה נדרים ג: בר"ן, להלכה נדר כזה אינו נדר אם כי יש המחמירים בזה, ודע כי גם המחמירים בזה טעמם משום שזה "יד" לשבועה אבל אם אומר הנודר "איני רוצה שבועה" גם לדעתם לא הוי שבועה כלל וא"כ לענ"ד להשתמש בלשון נדר ולומר בפרוש שלא רוצה לישבע.

יושב בסתר

כיון שהמתמכרים קשה להם הנדר, צריך לתת מוצא מן הנדר, ושיהיה מוצא קשה קצת. אשר על כן אם אומר שאם יאמר יושב בסתר עליון עשר פעמים בטל הנדר, א"כ בזאו לעבור יצטרך לומר עשר פעמים וזה יעכב אותו מאוד ויסיעו להימנע.

וא"צ תנאי כפול כפי שביאר מרן רי"ז הלוי דנדר צריך שיהיה פיו ולבו שווים ולכן גם סתם תנאי מהני. [נזכר מפורסם כן מהחיד"א שאפשר נדר עם תנאי לענין קבלת תענית].

שכחה

והנה הרבה פעמים אדם שוכח את אשר נדר וכדי למנוע זאת עליו להתנות בתנאי שלא אשכח כלל ואם אשכח אין נדר, נמצא שגם אם עבר על הנדר בטעות לא נחשב שעבר עליו.

סדר הדברים

נמצא שהבא לידור נדר [שהוא חמור פחות משבועה כמבואר בגיטין "נמנעו מלהשביעה"] יעשה כך יקבע לעצמו שהנדר הוא על עישון למשל והוא נדר ולא שבועה ואם ישכח אין נדר, ואם יאמר יושב בסתר אין נדר, ואז יאמר שהוא נודר "חבילה" זו למשך שנתיים, וזה דבר שימנע ממנו עישון, אין כאן שבועה כלל ויש כאן חשש נדר, כמובן שבמקרה וקשה לקיימו יוכל לומר את מזמורי התהילים שקבע. וכדאי הוא בשלב ראשון לידור כן לזמן קצר לראות ולבחון את עצמו בזה.

עקרי הענין

הרב נחום זאב רוזנשטיין

נאמר בעשרת הדיברות בפרשת יתרו שמות כ ז **לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא** וכך נאמר גם בעשרת הדברות שבפרשת ואתחנן (דברים ה י) **ונצטווינו בזה שלא להשבע שבועה לבטלה** כלומר שלא להשבע לחנם. כלומר, שבועה ללא תועלת ראה תרגום אונקלוס (שמות כ ז) שתרגם "לשוא": "למגנא" – לחנם. וראה רמב"ן עה"ת דברים ה טז: "'שוא' – דבר בטל", **כגון על דבר שלא יתכן, או על דבר פשוט הידוע לכל. איסור לא תעשה זה הובא במשנה שבועות כט ע"ב איסור זה נמנה במנין מצוות הלא תעשה** רמב"ם לא תעשה סב חינוך מצוה ל סמ"ג ל"ת רלח סמ"ק קכט, והובא ברמב"ם שבועות פ"א ה"ז ובטור ושולחן ערוך יו"ד סי' רלו סעיף ב **מצוה זו נוהגת באנשים ובנשים** משנה שבועות כט ע"ב.וראה משנה קידושין כט ע"א, וגמ' שם לה ע"א, שהשווה הכתוב אשה לאיש לענין מצוות "לא תעשה" **בני חיוב במצוות** קטן בגיל הסמוך להיות איש, כלומר, זכר מגיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ונקבה מגיל אחת עשרה שנה ויום אחד, שבועתם שבועה [רמב"ם נדרים פי"א ה"א. וראה מצוות רכז, תקפה]. ואף על פי כן, אם נשבעו שבועת שוא, פטורים הם מעונש, כשם שפטורים הם מכל המצוות (מנחת חינוך אות י. על כך שקטן פטור מכל המצוות, ראה: ברייתא בחגיגה ג א; רמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד). **בכל מקום ובכל זמן** חינוך שם. מאמר זה נערך ע"פ ספר תרי"ג מצוות השלם חלק ב.

אף שבציווי זה בא בעיקר כדי לאסור מלהשבע שבועה לחנם, יש שכתבו שהוא משמש הוא אף כאזהרה כללית על איסור שבועת שקר [מצוה רכז]. ולכן כשמאיימים על הנשבע שלא יעז להשבע לשקר, ומודיעים לו על חומרתה של השבועה, אומרים לו: "הוי יודע, שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא'" ברייתא בשבועות לט א, כלומר, הכתוב "לא תשא" משמש כאיום על הנשבע לשקר, משום שמשמש הוא כאזהרה אף על שבועת שקר שו"ת רדב"ז ח"ד סי' קנד. וראה ירושלמי שבועות פ"ג ה"ח: 'שוא ושקר, שניהן בדיבור אחד נאמר, מה שאין אוזן יכולה לשמוע ולא פה לדבר'.

"שבועת שוא", היא אחת מארבעה סוגי שבועות שבתורה, שהם שבועת ביטוי, שבועת הפקדון ושבועת העדות. כאמור השבועה הרביעית היא **שבועת שוא** ראה רמב"ם שבועות פ"א ה"א. אמנם אף שהעובר על שאר שלושת השבועות הראשונות חייב בקרבן, העובר ונשבע שבועת שוא, פטור מלהביא קרבן (משנה שבועות כז ב; רמב"ם שבועות פ"א ה"ז. וראה: מכילתא שמות כ ז; שבועות כו א: מאי מיעט מיעט מצוה, ורש"י שם).

השבועה מחייבת את האדם "להיות מקיים אותו דבר שנשבע עליו, ולא ישנהו לעולם, כמו שהשם ברוך הוא [שיש סוברים שצריך להזכירו בשבועתו – ראה מצוה רכז] קיים ולא ישתנה לעדי עד" החינוך; ראה אבן עזרא שמות כ ז. וראה תרגום אונקלוס לבראשית כא כג וויקרא ה ד. וממילא, "אם לא יקיים את דברו [=שבועתו], כאילו מכחיש את השם" אבן עזרא שם. ולכן הנשבע לשוא, הרי הוא מחלל את ה' תו"כ קדושים פרשה ב אות ז.

אופן השבועה, עליו יש איסור מן התורה של שבועת שוא הוא דווקא על ידי הוצאת מילות השבועה בפה ראה שמואל בשבועות כו ב; רמב"ם שבועות פ"ב ה"י, **אפילו אם ברור הוא הדבר שכוונתו להשבע, כגון שרמז על כך, אם לא הוציא את מילות השבועה בשפתיו, אין זו שבועה** ש"ך חו"מ עג ס"ק כז; שו"ת הר צבי יו"ד סי' קפו. על המתכוון להשבע, שאינו מבין את מילות השבועה שהוציא מפיו, ראה: תוס' נדרים ב ע"א ד"ה כל, ונזיר ב ע"א ד"ה נזיר; רשב"א שם; רמ"א יו"ד רז; הגהות רעק"א שם; ביאור הגר"א שם.

אף מי שהשביעוהו אחרים [כגון, משביעני עליך...] לשוא, וענה המושבע "אמן" עבר על איסור זה ראה משנה שבועות כט ע"ב,ורש"י שם ד"ה מפי עצמו; רמב"ם שבועות פ"ב ה"א; ראה טוש"ע יו"ד סי' רלז סעיף ב. דין זה נלמד מהאופן שבו משביעים את הסוטה, שהכהן משביע את האשה, והיא עונה "אמן אמן" (שמואל בשבועות שם. וראה מצוה שסה. **ולא דווקא אם השביעו ישראל גדול, אלא "אפילו השביעו גוי או קטן וענה [המושבע] אמן, חייב, שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו"** רמב"ם שם. **ואף אם לא ענה המושבע "אמן", אלא אמר "דבר שענינו כענין אמן, כגון שאמר 'הן', או 'מחוייב אני בשבועה זו', 'קיבלתי עלי שבועה זו', וכל כיוצא בזה, בכל לשון, הרי זה כנשבע לכל דבר..."** רמב"ם שם. וראה שבות יעקב ח"א סי' קנו, שחשוב הוא נשבע, אפילו על ידי הסכמה שבשתיקה.

הכותב את שבועתו, נחלקו בו אחרונים אם שבועתו שבועה: **יש סוברים שאף על פי שלא ביטא את השבועה בשפתיו, שבועה היא** שו"ת חוות יאיר סי' קצד; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' קנו, **לפי שאין כוונת התורה שהנשבע צריך דווקא לומר את מילות השבועה בפיו, אלא כוונתה היא ששבועה צריכה להיות על ידי מעשה [כגון דיבור], ולא שיהרהר בה בלב. ולכן אפילו אם לא נשבע על ידי מעשה של דיבור, אלא נשבע על ידי מעשה כתיבה, שבועתו שבועה** שו"ת שבות יעקב שם. **ויש סוברים שאין שבועתו שבועה, לפי ששבועה צריכה להיות דווקא בדיבור, והוא לא ביטא את השבועה בשפתיו** שב יעקב יו"ד מט. [וראה: תומים סי' צו ס"ק ה; שו"ת רעק"א סי' כט ואילך; מנחת חינוך אות יז ומצוה פו אות ד].

ארבעה מיני שבועות שוא הן, הראשון: **הנשבע לסתור את הידוע כגון, הנשבע על אבן שהיא זהב, עבר על איסור זה** משנה שבועות כט א; רמב"ם שבועות פ"א ה"ד; טוש"ע רלו ד. **ואפילו אם האבן צבועה בצבע זהב, וניתן לטעות בה של זהב היא, ואם כן היה ניתן לומר שאין זה דבר הידוע לכל, בכל זאת שבועת שוא היא** תורת חיים שבועות שם. **העושה כן ונשבע לסתור את הידוע, ששבועתו כאמור היא שבועת שוא, כתבו אחרונים שעובר הוא אף משום שבועת שקר** [ראה מצוה רכז], **שהרי הוא משקר בשבועתו** מנחת חינוך אות ב. אבל ראה ירושלמי שבועות פ"ג ה"ח, שאינו לוקה משום שבועת שקר, וצ"ב בטעם הדבר.

"דבר ידוע" [שהנשבע לסתרו או לקיימו, נשבע לשוא], **הוא דבר הידוע לשלשה בני אדם** עולא בשבועות כט ע"ב,בנשבע לסתור את הידוע. וראה ירושלמי שבועות פ"ג ה"ח. **ואין הדברים אמורים, אלא אם נשבע על דבר שגלוי וידוע לשלשה בני אדם פשוטים, אבל אם נשבע על דבר שאינו ידוע אלא לחכמים, כגון אם השמש קטנה או גדולה מכדור הארץ, אין זו שבועת שוא, שהרי אין הוא נשבע אלא על ראיית עיניו, ונראית היא קטנה בעיניו** רמב"ם שבועות פ"ה הכ"ב. וראה רדב"ז שם, שהוא הדין אם היה הנשבע חכם, שלגביו הדבר גלוי וידוע, **שהרי לשומעים את שבועתו אין זה ידוע.**

השני: הנשבע לקיים את הידוע כגון, הנשבע על אבן שהיא אבן עבר על איסור זה פסיקתא רבתי פרשה כב; ירושלמי שבועות פ"ג סוף ה"ח; רמב"ם שבועות פ"א ה"ה. **ויש חולקים, וסוברים שאדם הנשבע לקיים את הידוע, אין שבועתו שבועת שוא מן התורה, אלא שבועת שוא מדרבנן היא** ריטב"א שבועות כט ע"א, בשם י"א. וראה מכילתא דרשב"י שמות כ ז.

השלישי: נשבע לבטל מצוה כגון, להשבע שלא ליטול לולב עבר על איסור זה משנה שבועות כט א; רמב"ם שבועות פ"א ה"ו ופ"ה הי"ד-טו; טוש"ע יו"ד רלו ה. **בטעם הדבר - מדוע שבועה זו היא שבועת שוא – נאמרו כמה ביאורים: א. יש שכתבו שהנשבע לבטל מצוה, הרי הוא כמי שנשבע על דבר שאין הוא יכול לקיימו** רש"י שבועות כו ע"א ד"ה מאי, וכט ע"א ד"ה שבועה, ובע"ב ד"ה קתני., **שכיוון שהוא מחוייב במצוה ואסור לו לקיים את שבועתו, נחשב הדבר כאילו אין לו יכולת לקיים את שבועתו, מחמת האיסור** ראה רמב"ן עה"ת דברים כא טז, ע"פ תרגום אונקלוס שם. **ב. יש שכתבו ששבועה שאינה חלה היא שבועת שוא, ושבועה לבטל את המצוה אינה חלה** ריטב"א נדרים טו ע"א. על כך ששבועה לבטל את המצוה אינה חלה, ראה מצוה רכז. **ג. יש שנראה מדבריהם, שהתורה לא נתנה כח לאדם להשבע נגד מצוותיה, ואמרה שאין ממש בדבריו, ולכן שבועתו היא שבועת שוא** ראה ר"ן נדרים טז ע"ב ד"ה הא, ופי' הרא"ש שם ד"ה אמר אביי.

תשבע לעבור על איסור: **לא רק הנשבע שלא לקיים מצוה עובר על שבועת שוא, אלא אף הנשבע לעבור על איסור, כגון אדם שנשבע שיאכל נבילות וטריפות, או כגון שנשבע להרע לאחרים [להכותם, לקללם וכדומה], נשבע לשוא הוא, ולוקה** רמב"ם שם פ"ה הי"ב והט"ז. וראה בו"ח יו"ד רלו, שהחידוש הוא בכך שחשוב הוא נשבע לבטל את המצוה, אף על פי שיתכן שלבסוף לא יהיה בכך ביטול מצוה, כגון שחבירו ימחל לו, וירשה לו להכותו. **וכן אם נשבע לעבור על איסור שבועה, כגון שנשבע לעשות דבר מסויים ואחר כך נשבע שלא יעשנו, כלומר, נשבע לעבור על שבועתו הראשונה, שבועתו השניה היא שבועת שוא, שהרי הוא מצווה לקיים את שבועתו הראשונה** משנה שבועות כט א; רמב"ם שם הי"ג.

אדם שנשבע לבטל מצוה שמדרבנן, דנו בו אם שבועתו חלה, ואסור לו לקיים את המצוה, או ששבועתו אינה חלה ראה מצוה רכז. **לפי הסוברים ששבועתו אינה חלה, שבועת שוא היא** ראה טור או"ח תקע; ב"י או"ח תיח, בדעת הרמב"ם. וראה שו"ת מהרלב"ח סי' קד. בענין שבועה אחת, הכוללת שבועה על דבר מצוה ושבועה על דבר הרשות, שדנו בה אם שבועת שוא היא, ראה: רמב"ם שבועות פ"ה הי"ח, ומחנה אפרים שבועות סי' ח בדעתו; בעה"מ שבועות יב ע"ב בדפי הרי"ף; ריטב"א נדרים טו א; מאירי נדרים טו א; טור או"ח תקע, וחידושי הגהות שם. ובענין שבועה לקיים מצוה, שדנו בה אם שבועת שוא היא, ראה: רמב"ם שבועות פ"ה הי"א והט"ז, ורדב"ז שם; ריטב"א נדרים טו ע"א ומכות כב ע"א; מאירי נדרים ח ע"א, ואפיקי ים ח"א סי' לו.

הרביעי: נשבע על דבר שלא יתכן כגון, נשבע שראה גמל פורח באוויר, עבר איסור זה משנה שבועות כט א; רמב"ם שבועות פ"ה הכ"א. **אפילו אדם שאמר שראה עוף גדול פורח באוויר, וכינה אותו "גמל" מפני גדלו, שבועתו שבועת שוא, משום שאין אדם נוהג לקרא בשם "גמל" אלא לגמל עצמו** רמב"ם שם. **ואין הוא יכול לומר שהוא נוהג לכנות עוף גדול באופן שונה משאר בני אדם, משום שבדיני "שבועות" אין אנו הולכים אלא אחר לשון בני אדם** רדב"ז שם.

אדם שנשבע על דבר שלא יתכן, באופן כזה שנראה שנתכוון להגזים בדבריו [כדרך בני אדם], ולא נתכוון שיאמינו לדבריו כפי שהם, כגון, אם נשבע שראה אנשים רבים כמספר האנשים שעלו ממצרים, שהדרך היא להשתמש בביטוי זה כדי לומר שראה אנשים רבים מאוד ראה נדרים כד ב, **אין זו שבועת שוא** ראה רמב"ן שבועות כט ע"א, בשם ר"ת; ראה ריטב"א שבועות שם; ר"ן נדרים שם; ראה רמ"א יו"ד רלו ה, וביאור הגר"א שם אות יח, **לפי שדרך בני אדם להגזים בדבריהם, ואין הם מתכוונים שיאמינו להם שאכן כך בדיוק היה** ריטב"א שם.

אדם הנשבע על דבר שאין בידו לעשותו, כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים רצופים [שזהו דבר שלא יתכן לעשותו על פי הטבע, וברור שירדם], שבועת שוא היא ראה ר' יוחנן בשבועות כה ע"א, ורש"י שם ד"ה מלקין; רמב"ם שבועות פ"א ה"ז ופ"ה ה"כ. על הנשבע שלא יאכל שבעה ימים רצופים. **ואפילו אם נשבע על דבר שיתכן שיתקיים, אך אין בידו לדאוג לכך שיתקיים, כגון הנשבע לחבירו שלא יֵדע להעיד לו עדות, שאמנם יתכן שלבסוף לא ידע, אך אין זה תלוי בו, שבועת שוא היא** רמב"ם שבועות פ"ה הט"ו. בענין הנשבע שאחרים יעשו או לא יעשו דבר מסויים, אם שבועת שוא היא [לפי שאין בידו לקיים שבועתו], או לא [לפי שיתכן שהאחרים ירצו לקיים את שבועתו, ויעשו את אותו דבר], ואם שבועת שוא היא, האם לוקה עליה, ראה: רש"י שבועות כה ע"א ד"ה ליתיה, ושו"ת הריב"ש סי' שפז; רמב"ם שבועות פ"ה ה"ב, וריב"ש שם; טור יו"ד רלו, וב"ח שם; שו"ע שם סעיף ב, וש"ך שם ס"ק ד-ה.

הנשבע שבועת שוא, לוקה משנה שבועות כט א; רמב"ם שבועות פ"א ה"ז. [ראה מצוה תקצד], **אף על פי שהוא "לאו שאין בו מעשה"** [שאין לוקים עליו בדרך כלל –ראה רמב"ם סנהדרין פי"ח ה"ב] ר' יוחנן בשם רשב"י בשבועות כא ע"א. וראה משך חכמה שמות כ ז. ראה לעיל שכתבנו העובר ונשבע שבועת שוא, פטור מלהביא קרבן כמבואר במשנה שבועות כז ב; רמב"ם שבועות פ"א ה"ז. וראה: מכילתא שמות כ ז; שבועות כו א: מאי מיעט מיעט מצוה, ורש"י שם)

בעומק הענין

הרה"ג ישראל וינברג

שבועת שווא כשהיא בתנאי

נדרים (כ"ד:) שבועות הבאי אסורין היכי דמי שבועות הבאי וכו' אמר רבא באומר יאסרו פירות העולם עלי בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים.

וכתבו התוס' (שבועות כ"ט.) באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו'. והיינו שבועת שוא לפי שאי אפשר לו לעמוד באיסור בכל פירות שבעולם, ע"כ. וצ"ב לפי"ז מה שנקטה המשנה דין שבועת שוא באומר 'אם לא ראיתי כעולי מצרים' והרי לא מצד זה הוא 'שווא' אלא מצד עיקר שבועתו שאסר כל פירות שבעולם.

והנה בתוס' גיטין (ל"ה.) נדר **חייל** אף על דבר שאינו יכול לקיים [כלומר **שעובר מיד כשנודר** משום איסור בל יחל דנדר], כדאמר (נדרים ט"ו.) גבי קונם עיני בשינה והא"ר יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו וישן לאלתר. וא"ת בנדרים (פ"ט:) דאמר תיתסר הנאות דעלמא עלי **אי נסיבנא איתתא** עד דלא תנינא הלכתא כו'. והא כי אנסביה מיד עבר כיון שאין יכול בסוף לקיים? וי"ל דדוקא אם בשעה שנודר אי אפשר לו לקיים עובר לאלתר אבל התם **בשעה שנדר היה יכול לקיים** דאפשר לו שלא ישא אע"ג דכי אנסביה אין יכול לקיים אינו עובר לאלתר עד שיהנה, ע"כ.

וצ"ב הרי לא היה יכול **לקיים** נדרו, אלא היה בידו **שלא יחול** נדרו כלל, וכשקיים התנאי נמצא שעבר על 'נדר שוא'. ומטו משמו של הגר"ן פרצוביץ זצ"ל דס"ל לתוס' דתנאי שבנדר אינו 'תנאי מילתא אחריתא' שהנדר תלוי בו **לחול או לא לחול**, אלא הוא **מכלל הנדר עצמו**, שלא אסר על עצמו 'כל פירות שבעולם' אלא אסר על עצמו 'פירות שבעולם יחד עם נישואים' [או שאר תנאים].

ולפי"ז ניחא דברי התוס' בשבועות הנז'. דאע"ג דאסר האדם על עצמו כל פירות שבעולם אין זה "שבועת שווא' כיוון שתלה האיסור בתנאי 'אם לא ראיתי'. וזהו דקאמר התנא שאם תלה האיסור של 'כל פירות' בתנאי שאינו יכול להיות כמו 'אם לא ראיתי כעולי מצרים', שוב חזרה השבועה להיות שווא מצד שאסר כל פירות, שהרי תנאו אינו מעלה ולא מוריד שהרי אינו יכול להתקיים, ודוק.

אלא שעיקר דב"ז דהתנאי הוא מעיקר הגדרת המעשה האסור, נסתר מההיא דנדרים (ט"ו) דאין האדם נזהר בתנאי כמו שנזהר בעיקר האיסור. ואילו לדברי התוס' הא תרוויהו יחד הם עיקר האיסור שלא יעשה 'שניהם יחד' ואין כאן איסור לחוד ותנאי לחוד.

וצריך לפרש דודאי איסור לחוד ותנאי לחוד, וכשאוכל ככר של תנאי **אין עובר** שום איסור, אלא שכשעובר ככר של איסור מה שעובר הוא משום **שאכל עימו אף ככר של תנאי**, ולא שעל ידי התנאי **חלה** השבועה, אלא שהאיסור הוא 'שלא לאכול הככר של איסור **כשאכל הככר של תנאי**' [וכן בשאר תנאים].

הנושאים הבאים

יתרו: שבועת שווא - לא תשא (כ' ז) (שבועות נא.)
משפטים: המוציא מחבירו עליו הראיה – מי בעל דברים יגש אליהם (כד' יד') (ב"ק מו)
תרומה: הפסקה
תצווה: זכירת עמלק – עניינא דיומא
כי תשא: הפסקה
ויק"פ: הוצאה מרשות לרשות – ויצו משה ויעבירו קול במחנה (לו' ו') (שבת צו:)

דרושים
אברכים
לפרויקט לימוד גמרא
עם צעירים מתחזקים
באמצעות הטלפון
לזיכוי הרבים
לפרטים – 050-4133270

מוסד הרב קוק
חדש
פירוש רבנו חננאל
על מסכת
בבא קמא

מכון ירושלים
יומא טבא לרבנן
אור זרוע
שלשה כרכים עם פסקי המהר"ח
ערוך ומסודר ע"פ כת"י, עם הוספות והשלמות,
תיקונים ושינויי נוסחאות, ציונים ומקורות,
הערות ומקבילות
להשיג בחנויות הספרים